

Η παρουσία της Εκκλησίας στην «Αργώ» του Θεοτοκά

/ Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=178563>]

«Λέγει αυτω ο Πιλάτος· τί ἔστιν ἀλήθεια;»

Το δεύτερο θέμα που σχετίζεται άμεσα με ευαγγελική περικοπή βρίσκεται στο διάλογο που διαμείβεται μεταξύ του Νικηφόρου Νοταρά, ενός μποέμ λογοτέχνη,[8] και του Δαμιανού Φραντζή,[9] ενός αιρετικού, πλέον, κομμουνιστή, στο Παρίσι, σχετικά με το περιεχόμενο της λέξης «αλήθεια». Το θέμα το θέτει ο Νικηφόρος, στο πλαίσιο μιας γενικότερης συζήτησής τους, που σχετίζεται με την επανάσταση, την αντεπανάσταση, τη μοίρα, τη μεγάλη Πράξη, όταν θυμίζει στο συνομιλητή του το γνωστό ευαγγελικό χωρίο του Ιωάννη[10] και σχολιάζει ο ίδιος, μάλλον, επικριτικά τη σιωπή του Ιησού στο καθοριστικό ερώτημα που του έθεσε ο Επίτροπος της Ιουδαίας, ο Πόντιος Πιλάτος. Ο Δαμιανός, όμως, του απαντά ότι: «Ο Ιησούς αποκρίθηκε! Μα όχι με τα λόγια. [...] Η αλήθεια είναι Πράξη!».[11] Ο κομμουνιστής με την ευρεία χριστιανική παιδεία δίνει την απάντησή του και τη συνδέει με την πράξη, γιατί τη θεωρεί υπέρτερη των λόγων και, συνεπώς, δεν τίθεται για τον Ιησού θέμα λεκτικής απάντησης σε κάτι ήδη απαντημένο. Την ίδια επιλογή κάνει και ο ίδιος λίγο αργότερα, επιδιώκοντας να δολοφονήσει, ανεπιτυχώς, τον δικτάτορα Μουσολίνι, με τραγικές για τη ζωή του συνέπειες.

«Άνω σχώμεν τα καρδίας»

Αξιοποιείται στην αφήγηση και εκκλησιαστική φράση από την αγία Αναφορά της θείας Λειτουργίας. Πιο συγκεκριμένα, ο στρατηγός και πραξικοπηματίας Τζαβέας επιδιώκει να εκμεταλλευτεί πολιτικά τα θρησκευτικά αντανакλαστικά των πολιτών. Απευθύνει διάγγελμα στους πολίτες μέσω προκηρύξεων και στο οποίο προσπαθεί να αιτιολογήσει την παρέμβαση του στρατού στις πολιτικές εξελίξεις της χώρας. Μεταξύ άλλων τονίζει, όπως, άλλωστε, συνηθίζει να κάνει και κάθε στρατιωτικός που φιλοδοξεί να γίνει δικτάτορας,[12] ότι: «θα προστατεύσω την θρησκείαν [...] θα καταπολεμήσω την έκλυσιν των ηθών». Ως «επίλογό» του διαγγέλματός του επιλέγει την εκκλησιαστική ρήση: «Άνω σχώμεν τας καρδίας!».[13] Πρόκειται για φράση που εκφωνεί ο ιερέας πριν από την ευχή της αγίας Αναφοράς και αποτελεί θεολογικά το κεντρικότερο και κορυφαίο σημείο του μυστηρίου της θείας Λειτουργίας.[14] Προσθέτουμε ακόμα ότι σύμφωνα με κορυφαίο θεολόγο του 20^{ου} αιώνα, η Ορθοδοξία είναι πρωτίστως «λατρεύουσα κοινότητα»[15], συνεπώς, πρόκειται για μια φράση γνωστή στους χριστιανούς και εύκολα ερμηνεύσιμη, θεολογικά, κοινωνικά και πολιτικά. Με τις επιλογές του αυτές ο Τζαβέας και δηλώνει χριστιανός και αναμένει την ανοχή ή ακόμη και τη συνδρομή των χριστιανών πολιτών στο κίνημά του, το οποίο βρίσκεται «εν τη γενέσει του».

[8] Ο Νικηφόρος Νοταράς είναι ο πρωτότοκος γιός του Θεόφιλου Νοταρά, απόφοιτος της Νομικής, ασχολείται με τη λογοτεχνία και τις γυναίκες.

[9] Ο Δαμιανός Φραντζής είναι ένας φτωχός Κωνσταντινοπολίτης νέος που φοίτησε αρχικά στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και στη συνέχεια ήρθε στην Αθήνα και συνέχισε τις σπουδές του στη Θεολογική Σχολή, για λίγο, και αργότερα στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Γνώρισε τις αριστερές ιδέες και γίνεται ενεργό μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος.

[10]Ιωάννης, 18, 37-38: «εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· οὐκ οὖν βασιλεὺς εἰ σύ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· σύ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἰμὶ ἐγώ. ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τὴν ἀληθείαν. παρὸς ὧν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς. λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· τί ἐστὶν ἀλήθεια; Καὶ τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξήλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ».

[11]Γ. Θεοτοκάς, *Αργώ β' μέρος*, (Αθήνα: Εστία, ²¹2015) σ. 127-128.

[12] Ι. Μεταξάς: «Διάγγελμα πρὸς τὸ λαὸν διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς 4^{ης} Αυγούστου 1936», *Λόγοι καὶ σκέψεις 1936-1941*, τόμ. Πρῶτος 1936-1938 (Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 1969) σ. 9-11: «Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

[...] Ἡ Κυβέρνησίς μου, ἡ τελείως ἀκομμάτιστος, κληθεῖσα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου καὶ διαγνώσασα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διέτρεχεν ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀποφασισμένη νὰ λάβῃ ἅπαντα τὰ μέτρα... τὰ ἀποσκοποῦντα εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ υλικὴν βελτίωσιν [...] Ἐπικαλούμαι πλήρη καὶ ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες πιστεύουν ὅτι πρέπει νὰ παραμείνουν ἀλώβητοι αἱ ἐθνικαὶ ἡμῶν παραδόσεις καὶ ὁ ἑλληνικὸς μας πολιτισμὸς [...]

Ἐν Αθήναις τῇ 4ῃ Αυγούστου 1936
Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως
Ἰωάννης Μεταξάς».

[13]Γ. Θεοτοκάς, *Αργώ α' μέρος*, ὁ.π., σ. 268-269.

[14] Γ. Φίλιας, «Ὁ τρόπος τέλεσης καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς Λειτουργίας» στὸ *Πίστη καὶ Βίωμα τῆς Ὀρθοδοξίας*, Τόμος β', *Ἡ λατρεία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας* (Πάτρα: Εκδόσεις Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου, 2002) σ. 15-32.

[15]Γ. Φλωρόφσκυ, *Θέματα Ὀρθοδόξου Θεολογίας*, μετάφραση: ἀρχιμ. Α.Π. Κουμάντος, Σ. Παπαλεξανδρόπουλος, π. Ε. Πρατσινάκης, Σ. Χατζησταματίου (Αθήνα: Εκδόσεις Ἄρτος Ζωῆς, 1989), σ.159.